

Стопанството въ долината на срѣдна Струма

Отъ А. Монеджикова

Отдавна въ Германия изучването на малкия роденъ кжтъ се взема като основа на всѣко знание. Следъ войната това начало получи най-широко приложение, излѣзе отъ границитѣ на Германия и се усвои отъ много народи. Изучване на родината подтиква къмъ дейностъ всички душевни сили, като развива силна привързаностъ между човѣка и земята, създава голѣмо сцепление, така, че човѣкътъ се чувствува частъ отъ едно голѣмо цѣло. Разбере ли родината си, той разбира себе си, защото природа и човѣкъ сж свързани нераздѣлно: поврхнинна, климатъ, производство, минали и сегашни преживѣлици, всичко се отразява върху днешния човѣкъ, плодъ на срѣдата, която сждбата му е отредила. Колкото повече се изучаватъ условията на стопанския животъ въ отдѣлни географски засебни области, толкова повече се узнаватъ всички фактори, които подпомагатъ или прѣчатъ на стопанското развитие, на материалната или духовна култура на населението. Оттамъ и усилено търсене на срѣдства, начини и пжтица за изходъ отъ дадено стопанско положение.

Земитѣ задъ Рила сж имали тежката историческа сждба да останатъ внѣ отъ границитѣ на свободното отечество и въ политѣ и дебритѣ на Пирина да организуватъ втора борба за освобождение. Понесло още почти половинъ вѣкъ робство, политическо и икономическо, населението, естествено, е останало назадъ въ просвѣтно отношение, което се е отразило на духовния, стопанския и културния животъ въ тази областъ.

По новото административно дѣление на България, въ Софийската областъ се включи и частъ отъ бившия Петрички окръгъ, именно долината на р. Струма, която спада къмъ Македоно-Родопския ландшафтъ¹⁾. По своето положение, климатъ и производство последната значително се различава отъ земитѣ на висока Югозападна България. Ето защо и нейното отдѣлно изучване представя особенъ интересъ. Задачата на настоящата статия е да разгледа стопанския животъ въ разположенитѣ по долината на Струма околии: Горноджумайска, Св. Врачка и Петричка. Общата поврхнинна на тѣзи три околии представя 3623·10 кв. клм., разпредѣлени така: Горна Джумая — 1353·70 кв. клм., Св. Врачъ —

¹⁾ Ив. Батаклиевъ, Ландшафтно подѣление на България. Год. на Соф. университетъ, кн. XXX, 1924 год.

1.344.40 и Петричъ — 925, или само 3.48% отъ общото про- странство на страната.

Струма извира отъ Витоша и открива важенъ, удобенъ и късъ пътъ между централнитѣ области на полуострова и Бѣло- морското крайбрѣжие. Презъ турското робство по нейната доли- на сж се направлявали съобщенията отъ Източна Македония къмъ чужбина. Макаръ дължината на Струма да е по-голъма отъ тази на Вардара, тя има сравнително много по-малкъ басейнъ — 8616.87 кв. клм. Притисната отъ планини, долината ѝ е тѣсна, притоцитѣ ѝ главно поддържатъ животъ и растителностъ въ поле- тата. Така, Джумайска Бистрица, която носи рилски води, напоява Г.-Джумайско поле, Бѣлица, по която води пътъ отъ Мелнишко за Разлогъ, Св. Врачка Бистрица (Бистра) и Пиринска Бистрица, голъма и многоводна, тѣй като черпи водитѣ си подъ Елинъ връхъ, напояватъ хълмистото Мелнишко поле. Дѣсенъ притокъ е р. Струмица, която иде отъ Огражденъ, напоява Радовишко и Струмишко поле и следъ Ключка Клисуре влиза въ Петричко поле.

Дължината на Струма до Рупелския проломъ е 310 клм. Въ геологично отношение долината на срѣдна Струма е проуч- вана още презъ турското робство, а следъ присъединението ѝ къмъ България следъ Балканската война, отъ Л. Ванковъ, Г. Бончевъ, Ж. Радевъ, както и отъ минни инженери, като длъж- ностни лица при изучване на каменовжгленитѣ басейни.

Оформяването на Пирина и околнитѣ планини, като високи области, е станало въ началото на терциера, подъ влиянието на ендеогенни сили, които сж действували съ юго- западно—североизточна посока. Като последици отъ тѣзи дей- ствия се явяватъ пукнатини и хлътвания на цѣли области, въ които се вмѣстватъ терциернитѣ басейни по долината на Струма. Въ основата имъ лежатъ скалитѣ отъ архаичната епоха, върху които сж образувани или вмѣкнати утаени или изригнати пластове на всички по-млади геологически групи или системи.

Тѣзи терциерни басейни сж раздѣлени съ напрѣчни хре- бети, които, отъ една страна, сж разграничавали отдѣлнитѣ тектонични разширения, а отъ друга, подобно на връзкитѣ между Стара-планина и Срѣдна гора, свързватъ страничнитѣ, оградни на долината планини. Тукъ се срѣщатъ и тектонически линии, най-характерна отъ които е Струмската бразда, която почва между Осоговъ, Рила, Пиринъ и Малешевска планина и продължава презъ Рупелския проломъ дори до морето. Проф. Ж. Радевъ изтъква две фази на долинното ѝ развитие: първата — съ характерни сарматски отложения и такива отъ морско-пон- тийски произходъ и втората—съ понтийски сладководни и чисто плиоценски наслаги. Зараждане на днешната долина започва отъ времето на горния терциеръ. Тукъ се извършва една непре- станна ерозионна и денудационна работа и покрай нея една обширна акумулационна, която обхваща низкитѣ части на почти

цѣлия басейнъ. Малкитѣ тектонски промѣни не сж попрѣчили на мощността на това отложение. Сжщинска ерозионна работа по долината започва въ края на горния терциеръ, когато тектонската дейность е силно оживена. По дветѣ страни на Струмската бразда се явяватъ следтерциерни дислокации, които сж отъ решително значение за геоморфологичното развитие на долината. Тѣ сж изразени съ процепни линии, по продължението на които изтичатъ термални извори. По-късно, когато водитѣ въ тѣзи терциерни басейни почнали да преливатъ, задълбавали се въ архаичната снага на напрѣчните хребети, и, безъ голѣмо участие на ендегенни сили, само отъ ерозията на рѣката сж се образували епигенетични проломи: Бѣлополски, който отдѣля Горно-Джумайския терциеренъ басейнъ отъ Бобовдолския, Орановски проломъ, кждето Струма сѣче съединителния мостъ между Влахина и югозападнитѣ крайни части на Рила, преградата между Горно-Джумайския басейнъ и Ораново-Симитлийския. Той е единъ отъ дългитѣ и дълбоки Струмски проломи съ три характерни тераси, които се издигатъ на 20—30 м., 60—70 м. и 140 м. Кресненскиятъ проломъ дѣли Симитлийския терциеренъ басейнъ отъ Левуново-Мелнишкия. Рѣката е извършила ерозионната работа въ гранитната снага на Крупнишката планина, като, при невъзможность да разшири леглото си, се е задълбала дори до 400 метра. Проф. Г. Бончевъ намира, че работата на рѣката е подпомогната и отъ тектонични размѣствания. Марикостиновскиятъ проломъ се намира подъ устието на р. Струмица. Струма прави голѣми задълбавания току надъ този проломъ, между Левуново и устието на Струмица, като последица отъ които сж се образували голѣмитѣ могилни възвишения отъ дветѣ страни на рѣката. Тѣзи възвишения се състоятъ отъ бречко-конгломератни маси, споени съ туфовни вулканически материали. Следъ отлагане на конгломератитѣ се подкачила жива и продължителна вулканска дейность, която и до сега се проявява въ процепнитѣ линии, откъдето извираатъ термални води.

Рупелскиятъ проломъ съединява Мелнишката котловина съ Серската, вѣнъ отъ границитѣ на България.

Климатътъ на разглежданата отъ насъ областъ представя нѣкои интересни особености, които сж основа за едно по-различно производство. Съ огледъ на температурата на въздуха, Северна България е областъ, въ която се срѣщатъ срѣдно-европейски и източно-европейски климатични черти и която има много по-малко общо съ срѣдиземноморския климатъ. Но Южна България, както и долината на срѣдна Струма, спадатъ къмъ

¹⁾ Проф. Ж. Радевъ — Епигенетични проломи по р. Струма. Известия на Българското географско дружество, кн. I, 1933 год.

²⁾ Инженеръ Г. Коняровъ — Кафявитѣ вжлища въ България, София, 1932 год.

областитѣ съ по-мекъ температуренъ режимъ. Климатътъ тукъ значително се различава отъ този въ другитѣ части на България и особено на съседната Югозападна България, къмъ която административно се числи. Докато януарскитѣ температури навсѣкжде въ България сж подъ нулата, тукъ сж надъ нулата, срѣдната годишна температура е по-висока, разпредѣлението на валежитѣ — друго, така че областта се числи къмъ онѣзи наши земи, които се засѣгатъ отъ влиянието на Срѣдиземно море и иматъ преходенъ срѣдиземноморски климатъ. При малката си надморска височина и южно положение, Петричъ се явява най-топлиятъ градъ въ България, съ срѣдна годишна температура $13\cdot4^{\circ}$ срещу $12\cdot3^{\circ}$ на Кърджали, който градъ сжщо спада въ зоната на преходния срѣдиземноморски климатъ, и 12° за цѣла България.

Снѣговалежитѣ се задържатъ тукъ най-кратко време, като месецитѣ априлъ, октомврий и ноемврий сж лишени отъ снѣгъ.

		I	II	III	IV	X	XI	XII
Св. Врачъ	дни съ дъждъ	7·5	5·5	7·5	7·5	7·6	9·0	9·6
	дни съ снѣгъ	2·5	4·0	2·0	0	0	0	3·0
Кърджали	дни съ дъждъ	4·6	5·8	5·8	9·0	7·2	7·4	8·0
	дни съ снѣгъ	2·8	8·6	4·6	0·2	0	0·6	5·4
Пловдивъ	дни съ дъждъ	4·8	4·0	5·8	9·2	7·6	6·0	7·4
	дни съ снѣгъ	4·8	7·6	4·4	0	0	0·8	5·6
София	дни съ дъждъ	4·8	4·0	10·0	16·0	11·6	9·8	8·4
	дни съ снѣгъ	12·0	12·6	8·6	2·4	0	3·4	9·6

София е континентална станция, Пловдивъ — въ преходната област, Кърджали и Св. Врачъ — въ сферата на срѣдиземноморското влияние. Броятъ на днитѣ съ снѣгъ и дъждъ сж получени като срѣдна отъ петгодишнитѣ наблюдения (1930—1934).

Докато режимътъ на валежитѣ въ Родопската област, по отношение на снѣговалежитѣ, наподобява режима въ Южна България (20—23 снѣжни дни), Св. Врачъ, Петричъ и Г. Джумая иматъ значително по-мека зима. Този фактъ е отъ голѣмо значение за стопанския животъ, тъй като земеделскитѣ култури и овощнитѣ дървета сж запазени отъ измръзване. Зиме лозята не се заравятъ съ прѣстъ, пасищата зеленѣятъ, и полската работа, макаръ и не много интензивна, не се прекъсва.

Докато въ София снѣжни дни се наброяватъ до 48·6, въ Пловдивъ — 23·2, Кърджали — 22·2, въ Св. Врачъ сж само 11·5. Високата лѣтна температура, при слабитѣ валежи, създава въ долината на срѣдна Струма постоянно повтаряща се лѣтна суша

Още отъ юний пожелтъва тревистата растителностъ, и това трае до септемврий и октомврий, когато почватъ дъждоветъ. Режимътъ на засушаванията е интересенъ отъ практическо гледище. Като се приеме за „сухъ“ лѣтниятъ месецъ, валежнитъ суми на който не надминаватъ 10 м. м., което количество при високитъ лѣтни температури нѣма почти никакво практическо значение, получаваме следнитъ данни:

Станции	Колко месеци сръдно презъ годината сж сухи	Презъ кои м-ци се случва засушаване	На колко години се падатъ последоват. сухи месеци	
			2 м. .	3 м.
Г. Джумая	1—2	VII, VIII, IX	6—7 год.	20 год.
Петричъ	2	VI, VIII, IX	6—7 год.	10 год.

Случватъ се по единъ или два сухи месеци, като много отъ тѣхъ сж били абсолютно бездъждни (станциитъ сж съ повече отъ 20 годишни наблюдения). Засушаванията сж обикновено презъ августъ и септемврий.

Важна характерна черта на сръдиземноморския климатъ не сж температурнитъ отношения, но валежитъ и разпредѣлението имъ.

Сръдни валежни суми за периода 1924—1933 г.

	над-мор. вис.	Месеци												Годишно	Колеланне
		I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII		
Г. Джумая	440	30	26	38	47	63	64	31	21	40	48	42	52	502	9
Мелникъ	382	54	26	50	43	77	51	18	28	26	38	61	80	552	11
Петричъ	150	57	66	50	51	44	28	26	21	29	70	77	83	602	10
Св. Врачъ	192	49	53	33	58	52	63	22	23	38	70	49	57	567	8

Докато при областитъ съ континенталенъ климатъ максималниятъ валежъ се пада презъ лѣтото, а минималниятъ — презъ зимата, тукъ максимумътъ е отъ октомврий до декемврий, а минимумътъ — презъ августъ — септемврий. За Горна Джумая, който градъ е по на северъ, минимумътъ е презъ августъ, а максимумътъ — презъ юний, значи лѣтенъ. Обаче, ако се вземе подълъгъ периодъ за наблюдение (отъ 1914—1933 г.), вижда се, че Горна Джумая се намира решително подъ сръдиземноморско влияние, съ максимумъ презъ октомврий — 69 мм., срещу 56 мм. презъ юний.

Главниятъ минимумъ на повечето мѣста, засегнати отъ срѣдиземноморското климатическо влияние, се случва презъ августъ, обаче въ Мелнишко и Св. Врачко се случватъ минимума и презъ юлий.

Чистиятъ, типиченъ срѣдиземноморски климатъ има само единъ максимумъ (зименъ) и единъ минимумъ (лѣтенъ), който отива до пълно бездъждие, а типичниятъ континенталенъ климатъ има единъ максимумъ (лѣтенъ) и единъ минимумъ (зименъ).

Въ разглежданата област освенъ този главенъ максимумъ и минимумъ, има и други вторични, третични, пъкъ даже и четвъртични максимуми и минимума. При по-голѣмъ основенъ периодъ за наблюдение, четвъртичните максимуми и минимума ще изчезнатъ, обаче многото колебания, наличността на много релативни максимуми и минимума, както и промѣнитъ въ положението на екстремнитъ стойности презъ различнитъ периоди, сж признаци на различни влияния — на смѣшения на влияния, подъ които се намира климатътъ на едно мѣсто. Въ нашата южна крайгранична област се кръстосватъ срѣдиземноморски и континенталенъ климатъ.

Срѣднитъ сезонни температури се изразяватъ така: пролѣтъ— 13° , лѣтѣ— 23.5° , есенъ— 13.7° , зиме— 3.4° . Само въ Бургасъ есенъта е по-топла.

Макаръ срѣдната годишна температура тукъ да е най-висока отъ цѣла България, годишниятъ ходъ на температурата не се отличава отъ този на другитъ мѣста въ страната.

Растителностъ. Растителността по долината на Струма, като въ всѣка преходна климатична област, е крайно разнообразна. Но за голѣмото разнообразие не малко влияние оказватъ тукъ планинитъ, поради които сж представени всички растителни пояси въ България¹⁾: 1) поясъ на крайбрѣжнитъ и топли низини, срѣдиземно-морски поясъ, 2) поясъ на предпланинскитъ низини, южноевропейски горски поясъ до 800—1000 метра, 3) срѣдноевропейски буковъ поясъ до 2000 метра, 4) северноевропейски иглолистенъ поясъ отъ 1300—1500 м. нагоре и 5) високопланински (алпийски) поясъ отъ 1700—1800 м. нагоре.

Благодарение на планинския характеръ на областъта, рѣка Струма е бърза, съ каменливо легло, образува тѣсни гърла, които се явяватъ като прѣчка за разпространението на много срѣдиземноморски видове. Тукъ срѣщаме естествени и изкуствени разпространения на тѣзи видове: характернитъ *Palurus aculeatus*, *Juniperus oxycedrus*, *Pistacia terebinthus*, *Jasminum fruticans* и др., които растатъ не само по долината на Струма, но и по Бѣласица,

¹⁾ Н. Стояновъ и Б. Стефановъ, Флора на България. Архивъ на М-вото на земедѣлието, т. IV, София 1924 г.

Али-Ботушъ и Огражденъ, които се включватъ въ Източно-македонския фитоклиматиченъ районъ. Тъкмо долината на Струма е единъ пътъ, по който голъма вълна отъ сръдиземноморска растителностъ нахълтва въ централната планинска област на полуострова. Отъ значение е не само климатътъ, но физическитѣ и химични свойства на почвата. Варовититѣ почви служатъ за прибѣжище на южнитѣ видове и дори по-насеверъ отъ разглеждания районъ често играятъ роля на оазиси съ богато застъпени сръдиземноморски елементи. Варовитиятъ терецъ на Али-Ботушъ прибира много такива видове, каквито не се срѣщатъ толкова по Бѣласица, като кристалинна. Като белегъ на сръдиземноморски фитоклиматъ могатъ да служатъ и горитѣ отъ питоменъ кестенъ, характерни за Бѣласица отъ 250 — 850 м. надморска височина, както и увивнитѣ растения. Що се отнася до културнитѣ южни растения, които изискватъ продължителенъ топълъ сезонъ и високи лѣтни температури, тукъ сжществуватъ благоприятни условия за отглеждането имъ. Зимитѣ, обаче, не сж достатъчно топли за отглеждане южнитѣ дървесни видове. Сравнително дългиятъ вегетационенъ сезонъ позволява две реколти въ политѣ на Бѣласица. Следъ ечмикъ или ръжъ, на сжщата нива се сади царевица, тютюнъ или сусамъ. По влажнитѣ почви на Петричко ливадитѣ се косятъ по три пжти. Високитѣ лѣтни температури допринасятъ за голъмата захарностъ на плодетѣ и голъмото съдържание на танинъ. Зиме лозята не се заравятъ съ прѣстъ, асмитѣ не измръзватъ. По градинитѣ вирѣятъ нарове, смокини, бадеми, а въ Петричъ, като декоративно растение — *Albizzia juliferissin*.

Естествената растителностъ и онази на културнитѣ растения напълно хармонира съ климата и географското положение на областта, като ясно изпкъва близостта на климатичнитѣ и растителни условия съ сръдиземноморската флора, обаче не е идентична съ нея.

Минерални богатства. Както ни е известно, по долината на Струма сж сжществували терциерни басейни, тропическата и буйна растителностъ край които дала всички условия за образуването на вжглищни пластове. Ораново-Симитлийскиятъ басейнъ стои въ връзка съ Бобовдолския и, навѣрно, има сжщата възраст. Вжглищнитѣ находища сж при с. Сърбиново, на пространство отъ 13 км. Дебелината на пласта е отъ 8.90 до 20.50 м., а на чиститѣ вжглища — 8.20 м. Пластътъ е по-чистъ отъ пернишкия, не е прошаренъ толкова съ пляка, не оставя пепель.

Надъ вжглищния пластъ се намиратъ битуминозни шисти до 67.50 м. дебелина, които сж по-сгодни за швелуване, отколкото много кафяви вжглища въ страната.

Въ връзка съ тѣзи вжглища стои терциерното басейнче при Мечкуръ, южно отъ Сърбиново. Тукъ има незначително

вжглищно находище отъ кафяви вжглища, отъ значение за околнитѣ села.

Западно отъ Симитлии, на 20 км., успоредно съ сръбско-българската граница е Сухострелскиятъ терциеренъ басейнъ. Вжглищата му сж черни, блѣскави, коксуватъ се добре, но сж съ голѣмо съдържание на пепель. Облагородяването на тѣзи вжглища до степенъ на черни е станало поради силнитѣ тектонски действия, които многократно сж последвали тука и то следъ образуването на вжглищнитѣ пластове.

Минерални извори. Въ терциернитѣ басейни, разположени по дължината на разглежданата областъ, се намиратъ много минерални извори, нѣкои отъ които иматъ значително висока температура: въ Ораново—Симитлийския басейнъ имаме извори — въ гр. Горна Джумая — 52° — 54° С, Симитлии — 50° — 63° С, с. Осеново, с. Делямзино; въ Левуново—Мелнишкия — въ гр. Св. Врачъ — 26° — 72° С, с. Марикостиново — 24° — 65° С, между селата Влахи и Бѣлица два извора съ температура 38° и 79° С, а сжщо така единъ до с. Левуново.

Земедѣлие

Понеже главниятъ поминъкъ на населението е земедѣлието, трѣбва да се очаква, че при крайно благоприятнитѣ климатически условия и разнообразнитѣ култури, то стои на висока степенъ на развитие. Обаче маломѣрността на имотитѣ (срѣдно на стопанство 27 дек. работна земя въ Г. Джумайско напр.) сочи на дребно земедѣлие, отдалечеността на имотитѣ, примитивното обработване на земята, липса на естественъ торъ, недостѣпенъ по цена изкуственъ торъ, невеже население, липса на земедѣлска култура допринасятъ, щото картината на земедѣлското производство да бжде много неблагоприятна.

Заедно съ родопскитѣ околии тукъ има най-голѣмъ процентъ дребни стопанства. Така, стопанствата по-малки отъ 30 декара, презъ 1926 год. сж представляли следния процентъ отъ общия брой на стопанствата: Г. Джумая — 43% , Петричъ — 57% , Св. Врачъ — 67.7% .

За назадналоостта на земедѣлското стопанство може да се сжди по угаритѣ: докато срѣдно за страната тѣ заематъ 15% отъ орната земя, въ Г. Джумайска околия тѣ сж 36.03% , въ Петричка — 14.96% , Св. Врачъ — 14.48% , срещу 0.25% въ Бѣлослатинска околия, 0.44% въ Орѣховска, гдето интензивността на земедѣлието е сравнително много висока.

Поради разнообразния скаленъ съставъ на почвата и по-топлия климатъ, долината на срѣдна Струма има голѣмо разнообразие въ земедѣлското производство. Това разнообразие би се испол-

зувало по-рационално, ако имаше по-удобни съобщителни средства, по-развита земеделска техника, по-културно население.

Отъ общата повърхнина на Г. Джумайска околия обработваемата площ заема само 11.75⁰/₀, въ Петричка — 13.58⁰/₀ и Св. Врачка — 11.75⁰/₀, докато въ другитѣ околии, като Софийска градска и селска имаме 49.79⁰/₀, Шуменска — 64. 51⁰/₀ и Видинска — 70.75⁰/₀.

Зърненитѣ храни заематъ най-голъмо пространство презъ 1932/33 г.

Околии	Ръжъ	Пшеница	Царевица 1935	Ечмикъ	Смѣсь	Оризъ
	хка.	хка.	хка.	хка.	хка.	хка.
Г. Джумая	3280.75	1870.39	—	879.31	116.91	—
Петричъ	3551.70	3551.70	2770	593.81	2.01	104.29
Св. Врачъ	1444.73	1411.73	2020	1206.74	0.40	13.14

На първо мѣсто се сѣе ръжъ, на второ мѣсто — пшеница, на трето мѣсто — царевица, на четвърто — ечмикъ. Смѣсь се сѣе въ Г. Джумая, а царевица и оризъ — въ Петричко и Св. Врачко. Оризътъ намира добри условия за разпространение въ Петричко, а полученото количество е на обща стойностъ отъ зърно и слама 1,554,797 лв., срещу общо за България 114,010,357 лв., което не представя голѣмъ процентъ, но все пакъ дава едно разнообразие въ производството въ този край.

Интересно е, че сръдното производство на декаръ общо за България за житнитѣ произведения е 20.12 лв. зърно и 5.80 лв. слама, докато въ Г. Джумая е 18.43 и 8.54 лв., въ Петричъ — 24.15 и 10.81 лв. и въ Св. Врачъ — 25.12 и 8.25 лв., изобщо цени по-високи отъ сръдната стойностъ за България, тъй като, поради превоза, зърненитѣ храни тукъ сж по-скъпи.

Доколко слабо се снабдяватъ съ житни храни тѣзи три околии се вижда отъ добива. Сръдно на глава сж потрѣбни за изхранване 300 кгр. Сръденъ добивъ, напр. въ Г. Джумая е около 6,168,600 кгр., недостигъ отъ 6,130,600 кгр., колкото е и вносътъ. Докато сръдното производство на зърнени храни на човѣкъ (за 1927—1931 г. сръдно за царството) е потрѣбно 455 кгр., заедно съ семето, въ Орѣховска околия се пада 1,113.3 кгр., въ Ломска — 932.3 кгр., отъ което се вижда, че тѣ произвеждатъ много повече, отколкото имъ е потрѣбно за собственото имъ изхранване. За сжщото време въ Г. Джумайска околия на човѣкъ се пада по 176.6 кгр., въ Петричка — 114.9 кгр., въ Св. Врачка — 154.6 кгр. Значи, тѣзи околии изкарватъ едва $\frac{1}{3}$, дори $\frac{1}{4}$ отъ потрѣбното за изхранване количество, безъ да се държи смѣтка за нуждитѣ на посѣвитѣ и за изхранване на добитъка. Това се вижда отъ голѣмия подвозъ житни храни и брашно по желѣзницата къмъ Петричъ.

Докато като производители на зърнени храни тѣзи околии държатъ последно мѣсто въ България, като производители на **индустриални растения**, на първо мѣсто

на тютюнъ, тѣ сж на много по-преденъ планъ. Тютюнътъ представя важенъ отрасълъ отъ земеделското производство у нашитѣ съседи и държи у насъ първо мѣсто по стойностъ въ износа.

На първо мѣсто отъ тритѣ околии стои Г. Джумайска, гдето тютюнътъ заема 8% отъ обработваемата площъ и 46% отъ стойността на цѣлокупното земеделско производство, т. е. близо половината. Още при турското владичество тютюнитѣ въ днешнитѣ наши земи сж били раздѣлени въ два района: Кавалски и Ксантийски. Къмъ Кавалския тютюневъ районъ спадали долините на Места и Струма, а къмъ Ксантийския — Родопската областъ. Въ първия районъ се отглеждатъ сортоветѣ „Каба-кулакъ“, „Баши-бали“ и „Енидже“, известни съ лимонения си цвѣтъ и особенъ дѣхъ. Въ Ксантийския районъ се произвеждатъ тютюни съ по-тъмни листа, по-люти и по-богати на никотинъ. Следъ войнитѣ придошлото тукъ население се отдаде на тютюнопроизводство, което привлече повече производители не само поради согднитѣ климатически условия, но и поради малоимотността на населението и изобилието на работна рѣка.

Засѣтата площъ съ тютюнъ не е постоянна, поради застой въ износа. Ето какъ се е движило засѣването презъ петлѣтието 1931 г. — 1935 г.:

Околии	1931 г.	1933 г.	1935 г.
Г. Джумая	1638.74 хка.	1166.33 хка.	1345.30 хка.
Петричъ	1237.83 „	855.52 „	1494.90 „
Св. Врачъ	962.48 „	2366.55 „	1739.50 „

Презъ 1931 година въ България сж били засадени 30,169.25 хка. съ тютюнъ, а въ тритѣ околии—5240.12, или 17.37% отъ засѣтата площъ съ тютюни.

Презъ 1933/4 година срѣдната стойностъ на килограмъ тютюнъ въ България е 17.23 лева, въ Ардино — 30.04 лв., въ Момчиловградъ — 29.58 лв., въ Хасковска градска околия — 20 лв., Асеновградъ — 19 лв., въ Г. Джумая — 17 лв., въ Петричъ 16 лв., въ Св. Врачъ — 19.88 лв.

До 1928 година ценитѣ на тютюнитѣ бѣха високи: 120—140 лева. Въ сравнение съ тогава, сега сж низки, но специално въ разглежданитѣ околии държатъ срѣдно мѣсто между Родопскитѣ и по-долнокачественитѣ тютюни отъ други околии, напримѣръ, Панагюрска околия (4 лв. кгр.) и Кубратска околия (3 лв. кгр.).

Докато тютюнитѣ преди 200 години въ Г. Джумая сж били опредѣлени сортове, сега сж смѣсени, което указва влияние не само при сушенето и работата, но и при ценитѣ. Въ Г. Джумая е сжществувало опитно поле, което имало за задача да установи типични форми, да направи кръстосване, както и редица опити и наблюдения. Отъ голѣмо значение е топлата ми-

1) А. Крекмановъ. Приносъ къмъ проучването тютюневото производство въ Г. Джумайска околия, Г. Джумая. 1934 г.

нерална вода въ Симитлии и Г. Джумая, която може да се използва за поливане на разсадитѣ, за да ускори развитието имъ. Това поле е закрито, въпрѣки че предстоятъ много проучвания.

Въпросътъ за пласирането на тютюнитѣ не се отнася само до околитѣ-производителки, но е важенъ въпросъ за сѣгащъ държавнитѣ финанси: организираната търговия може да се противопостави на конкуренцията, която срѣщаме на чуждитѣ пазари.

Маслодайни растения. Тѣй разпространената въ С. България рапица никакъ не е застѣпена въ отчетнитѣ околии. Слънчогледъ липсва въ Г. Джумая, въ Петричъ сж засѣти 1.85 ха., въ Св. Врачъ — 10.13 ха. презъ 1934 г., съ едно значително увеличение презъ 1935 год.

Сусамъ тѣ не намира благоприятни условия въ Г. Джумайско. Малкото засаждания презъ 1934 година сж се повредили.

Петричъ	170.91 хка.
Св. Врачъ	526.04 „

По производството на сусамъ Св. Врачка околия иде следъ Свиленградска, Харманлийска и Хасковска.

Анасонъ се сади много малко и не е отъ значение за стопанството.

Започва се засаждане на фасътѣци, площта на които се увеличава значително.

Околии :	1931 г.	1934 г.	1935 г.
Г. Джумая	—	0.34 хка.	3.12 хка.
Петричъ	—	4.85 „	нѣма сведения
Св. Врачъ	1.11 хка.	18.85 „	85.00 хка.

Изглежда, че фасътѣцитѣ ще намѣрятъ голѣмо разпространение. Общо въ България сж засадени 463.20 хка., произведено е 3027.65 квинтала срещу 289.16 кв. производство на тритѣ околии Засѣтатата площъ представя 5.2% отъ цѣлата площъ, отдадена на фасътѣци, а по стойностъ—7.1% отъ общата стойностъ на фасътѣцитѣ въ България (6,020,973 лв.).

Следъ катастрофалното спадане на ценитѣ на тютюнитѣ населението въ този край бѣше крайно отпаднало духомъ и трѣбваше да потърси други култури, съ по-сигуренъ пазаръ и по-доходни отъ житнитѣ храни. Такава култура е памукътъ. Общо въ България се внася 10 мил. кил. памукъ, като мѣстниятъ покрива само $\frac{1}{6}$ отъ нуждитѣ.

Околии :	1933 г.	1935 г.
Г. Джумая	59.31 хка.	111 хка.
Петричъ	272.25 „	491.3 „
Св. Врачъ	1113.40 „	2034.1 „

*) Даннитѣ за 1935 г. сж взети отъ Министерството на земедѣлието,

Презъ 1933 год. въ България сж засадени 20,532.51 хка., а въ тритѣ околии 1444.96 хка., което съставя 7.08%. Презъ 1935 год. засѣтата площъ се удвоява, а какъвъ % съставя отъ общата, засѣта съ памукъ площъ, ще може да се каже, следъ като станатъ известни всички данни. Макаръ и по-слабоходенъ отъ тютюна, памукътъ има бждеше. Отъ маслодайнитѣ и индустриални растения изпъква макътъ.

Околии :	1933 г.	1935 г.
Г. Джумая	нѣма	19.7 хка.
Петричъ	139.94 хка.	354.2 "
Св. Врачъ	197.56 "	207.3 "

Срѣдна Струма се явява главна производителка на макъ, тъй като засѣтата презъ 1933 г. площъ представя 78.15% отъ общото, засѣто съ макъ пространство въ България. За 1935 г. нѣмаме данни, но явно е увеличението тукъ. Така че, като производителка на памукъ Св. Врачка околия държи първо мѣсто между тритѣ околии, а по производство на макъ сжщата околия държи първенство между всичкитѣ околии въ царството.

Презъ 1935 г. е направенъ опитъ съ соя въ Г. Джумая — 0.1 хка. и въ Св. Врачъ — 3.5 хка.

Маслодайнитѣ и индустриални растения играятъ голѣма роля въ стопанството на тритѣ околии. Недостигътъ на житни храни се заплаща съ срдствата, добити отъ тѣзи растения. При високитѣ цени на тютюнитѣ, еднитѣ и другитѣ култури бѣха равностойни. Но и днесъ тѣ представятъ значително перо отъ доходитѣ на населението.

Презъ 1934 г. стойността на всички зърнени храни въ тритѣ околии възлиза на 73.123,836 лв., а на индустриалнитѣ растения — 54,160,938 лева.

Фуражнитѣ растения представятъ една доходна култура. Тѣхното засаждане трѣбва да се насърди и засили, за да се подигне стопански края и въ скотовѣдно отношение.

Г. Джумая	1977.45 хка.
Петричъ	2096.26 "
Св. Врачъ	1148.43 "

съ срдно производство на хка.
44 лв., 15 лв., 22 лв.

Овощарството и зеленчукарството въ този край значително се обуславятъ отъ добритѣ съобщения.

Горно-Джумайската околия повече отъ другитѣ две е годна за отглеждане на сини сливи, ябълки и круши. Сравнително тамъ има най-много овощни градини:

Г. Джумая	123.42 хка.
Петричъ	29.28 "
Св. Врачъ	37.27 "

Въ Св. Врачко и Петричко ставатъ смокини, бадеми, че-
реши и др. плодове.

До освобождението Г. Джумайска околия произвеждаше
тютюни, а Св. Врачка се славеше съ лозарство. Поради
филоксерата много лозя бѣха изкоренени, а високата цена на
тютюнитѣ увеличи засѣтата съ тѣхъ площъ. Сега наново насе-
лението обръща погледи къмъ лозарството, което има голѣмо
значение, не само като храна на мѣстното население, но и
като износенъ артикулъ съ десертни сортове за вжтрешния
пазаръ и за чужбина.

Лозя :

Г. Джумая	174·19 хка.
Петричъ	88·83 "
Св. Врачъ	741·31 " 1)

всичко за тритѣ околии—1004,35 хка., при 95,731.44 хка. въ
цѣла България, което представя единъ нищоженъ процентъ.

Черничеви градини има малко. Предвидено е засажда-
нето на пустѣещи мѣста край Струма съ черници за подкре-
пяне на бубарството.

Г. Джумая	12·01 хка.
Петричъ	14·31 "
Св. Врачъ	5·19 "

Варивата не се саятъ много. Повече внимание се отдава
на картофитѣ и то по планинскитѣ мѣста.

Бостани и зеленчуци ставатъ въ Св. Врачко и Петричко.
При по-добри съобщителни сръдства отъ този край биха могли
да пращатъ ранъ зарзаватъ за София. Въ бъдеще зеленчукар-
ството може да се развие много, ако се започне използуването
на топлинтѣ минерални води за топлици, както направи това
инженеръ Стоевъ въ Кюстендилъ.

Отъ всичко казано за земледѣлското производство явно е,
че отчетнитѣ три околии сж останали назадъ въ отглеждането
на много произведения, които успѣшно вирѣятъ и могатъ да
дадатъ добъръ доходъ, като памукъ, лозя, овощни градини и пр.

Снабдеността съ работенъ добитъкъ се вижда отъ след-
ната таблица :

биволи и биволици	757
волове и крави	21288
коне и кобили	7307
	<hr/>
	29352 глави

Орната земя на тѣзи три околии е 28939 хка., следова-
телно, едно работно добиче обслужва 1.32 хка., докато въ стра-
ната сръдно се пада на едно добиче по 2.77 хка.

1) Всички данни, при които не е означена годината, се отнасятъ за
земедѣлската година 1933/1934 г.

Поради маломърността на стопанствата, както и поради малкият размър на обработената площ, околицитъ по сръдна Струма сж добре обслужени съ работенъ добитъкъ.

Земедълската техника стои на крайно низка степенъ, както се вижда отъ следнитъ данни, отнасящи се за 1933/34 г.

	орала стара система	дърв. и желъзни плугове
Г. Джумая	3874	1076
Петричъ	3718	704
Св. Врачъ	4198	1761

Въ дветъ околии броятъ на оралата стара система е три пкти по-голъмъ, отколкото на плуговетъ, а въ Петричка — повече отъ петъ пкти. Въ цъла България има 1618 трактори, тукъ нито единъ; наброяватъ се обаче две жътварки въ Св. Врачко, една косачка пакъ тамъ; сѣносьбирачки нѣма; вършачки една въ Г. Джумайско; вѣячки — 38, триори — 10. Изобщо броятъ на земедълскитъ машини и уреди е незначителенъ.

Земедълската техника е екстензивна, работната площъ е ограничена, угаритъ сж много.

За подобрене на земедълската техника въ широкъ масцабъ не може да се мисли, поради дребното земевладение. Произведенитъ зърнени храни сж крайно недостатъчни за изхранване на населението. Обаче общиятъ доходъ на хектаръ стои по-високо отъ този за цълата страна, поради индустриалнитъ култури, на първо мѣсто — тютюнътъ. Но и неговото садене не може да става безъ да се държи смѣтка за пласмента, ето защо въ Г. Джумайско ще трѣбва да се обърне внимание на овощнитъ градини, въ дветъ други околии на лозарството, памука, мака, зеленчукарството, както и на други южни култури, като сусама напр.

Гори. Разглежданитъ три околии включватъ голѣми планински области, които въ низкитъ си части отдавна сж обезлесени; недоброто стопанисване презъ доскорошното турско робство не малко е допринесло за изтрѣбване на горитъ, които сж по-малко, отколкото се очаква на пръвъ погледъ.

	% отъ повърхнината	на жители дек.
Г. Джумая	15.0%	5.2
Петричъ	19.7%	9.0
Св. Врачъ	29.2%	11.8

Отъ горната таблица се вижда, че Св. Врачка околия надминава нормата, която е сръдна за страната (27%), а останалитъ две сж подъ нормата. Въпрѣки това, не може да се каже че има недостигъ на гори, тъй като околицитъ сж слабонаселени. Тѣ биха могли да изнасятъ дървенъ материалъ къмъ Солунъ.

Скотовѣдство. Ограднитъ планини на Струмската долина представятъ добри условия за развитие на скотовѣдството. Общиятъ брой на добитъка все пакъ не е много го-

лъмъ, обаче поради рѣдкото население, по отношение на овци и козитѣ държи видно мѣсто.

	овци	кози
Г. Джумая	74326	33754
Петричъ	61573	39222
Св. Врачъ	64174	37074
	<u>200073</u>	<u>110050</u>

Отъ горнитѣ числа се вижда, че тритѣ околии иматъ голѣмъ брой дребенъ добитѣкъ. Срѣдното за страната за овцитѣ е 1·6 на глава, тукъ—2·2; 0·22 на глава за козитѣ, — тукъ 1·24.

Конетѣ сж 9228 за тритѣ околии при 482,180 въ страната. Магаретата — 8832 при 185314 въ страната, мулетатѣ сж 2165 при 27057 за страната; изобщо разглежданитѣ околии сж добре снабдени съ мулета и магарета.

Едриятъ добитѣкъ брои 33984 глави. което не е по-долу отъ срѣдното за страната на жителъ (0·33).

По броя на свини — 15779 за тритѣ околии, пада се на жителъ по 0·17, когато срѣдно за страната е 0·18. Почти половината отъ свинитѣ се намиратъ въ Петричка околия.

По отношение на птицитѣ, на брой 83332, падатъ се по 0·94 на жителъ при 1·84 общо за страната, отъ което се вижда, че числото стои подъ срѣдното.

Пчеларството и бубарството сж слабо застѣпени.

Презъ 1932 година броятъ на кошеритѣ е по-голѣмъ отколкото презъ 1933 г.:

	1932 г.	1933 г.
Г. Джумая	2270	1941
Петричъ	800	820
Св. Врачъ	3070	2761

Старата система кошери и въ тритѣ околии сж двойно повече отъ новата система.

Скотовѣдството е екстензивно при много примитивенъ начинъ на отглеждане добитѣка. Крайно неблагоприятно се отрази върху скотовѣдството въ този край спадането на ценитѣ, загубването на Солунския пазаръ, който не може да се замѣни съ вътрешния, поради отсъствие на удобни съобщителни средства, както и недостигъ на пасища и зърненъ фуражъ. Типизирани раси нѣма, сега се въвежда Искърската порода въ Св. Врачко, както и Саанската коза. Въ Петричка околия добритѣ пасища сж останали въ чужда територия, а цѣли села по Огражденъ се препитаватъ само отъ скотовѣдство. Съ съдействието на агрономството и въ тритѣ околии се увеличаватъ изкуственитѣ ливади.

Бубарството има изгледи за разширяване. Македонскитѣ бѣжанци сж добри бубари. Построената отъ Българската зе-

медѣлска банка сушилия въ Петричъ ще подпомогне издигането му.

Индустрия Условия за развитието на индустрията въ отчетнитѣ три околии липсватъ. На гара Орловецъ е брикетната инсталация на мина „Пиринъ“, концесия на А. Д. Гранитоидъ. Брикетитѣ, отлично качество, намиратъ добъръ пазаръ, поради което производството имъ постепенно се увеличава.

Въ планинскитѣ села има чаркове. Мелничарството е застѣпено съ немодерни мелници: 1 въ Симитлии и 2 въ Г. Джумая.

Организира се частна каменовжлена мина за коксъ въ с. Сухострѣлъ, но липсватъ капитали за експлоатацията.

Броятъ на насърчаванитѣ индустриални заведения презъ 1931 година е съобщенъ така въ Дирекцията на статистиката:

На първо мѣсто стоятъ тютюневитѣ складове:

Въ Г. Джумая има три заведения съ 784 работника, въ Св. Врачъ — едно заведение съ 314 работника, въ Петричъ — едно заведение съ 200 работника, всичко петъ заведения съ 1298 работника. Въ с. Сърбиново, каменовжлената мина — едно заведение съ 224 работника.

Най-оживениятъ центъръ е гр. Г. Джумая, поради което сравнително най-добре е развито занаятчиството. Около триста занаятчийски работилници работятъ за нуждитѣ на селата.

Отъ занаятитѣ за отбелязване сж: обушарство, бакърджийство, коларство, грънчарство, кожухарство, сарачество, семерджийство. Каучуковата индустрия и вносътъ на готови дрехи нанасятъ ударъ на занаятчийското производство.

Въ Г. Джумая сж откривани презъ зимнитѣ сезони 5 вида занаятчийски курсове, въ които сж завършили 332 души.

Въ Св. Врачко презъ 1931/32 година сж показани 227 занаятчийски заведения, отъ които 77 въ Св. Врачъ.

Въ Петричко — 304 занаятчийски работилници: 218 въ града и 86 въ околията.

Търговия. Отъ казаното за народното стопанство може да се разбере, каква е търговията. На първо мѣсто, тя стои въ връзка съ продажбата на тютюнитѣ; яви ли се застои на пазаря, изчезватъ и консумативнитѣ способности на населението, замира стопанскиятъ и търговскиятъ животъ. Г. Джумая е не само най-оживениятъ търговски центъръ; тукъ сж складирани тютюнитѣ и отъ другитѣ околии. Когато се прокара нормална линия, ще стане центъръ на едрата търговия за останалитѣ околии. Изнася тютюнъ и скотовъдски произведения.

Втори важенъ пазарищенъ центъръ е Симитлии, вжзелъ на пштищата за Петричъ и презъ Предѣлъ — за Разлогъ — Неврокопъ.

На югъ по долината търговията се поддържа въ Св. Врачъ и с. Катунци. Изнасятъ тютюнъ, памукъ, вино, афионъ.

Въ търговско отношение най-назадъ стои гр. Петричъ. Отдалеченостъ отъ вътрешността, липса на удобни съобщения, бѣжанско население съ слаби консумативни способности, близостъта до гръцката граница — всичко това се отразява крайно неблагоприятно върху търговското му развитие. Изнася тютюнъ, памукъ, афионъ за чужбина, оризъ отъ околията, кожи отъ дивечъ — за София.

Въ съседство съ Петричъ е митническиятъ пунктъ на гръцко-българската граница — Кулата. Преди денонсирането на търговската спогодба съ Гърция отъ тукъ ставаше износъ на добитъкъ (до три хиляди глави), на дървени вжглища и стоки отъ вътрешността на България.

Въ Св. Врачко панаиръ става въ с. Склаве на Св. Троица, а въ Петричко — въ с. Орманъ, Карналовска община.

Съобщения. Съобщенията по долината на Струма ставатъ по тѣснолинейката, така че тѣзи околии съвсемъ не се чувствуватъ откъснати отъ вътрешността, както сж изолирини други наши новоосвободени краища. Съобщенията отиватъ къмъ подобрене съ замѣната на тѣснолинейката съ нормална желѣзница. Създаването на по добри ж. п. съобщения е главното условие за стопанското повдигане на този край.

Отъ София до Петричъ сжществуватъ редовни автомобилни съобщения.

Население. Долината на Струма съ своя сгоденъ климатъ и напояване е била населена още отъ неолитичния човѣкъ. Отъ известията, които ни сж оставили древнитѣ гръцки автори за живота на тракитѣ, виждаме не само отдѣлни племена, но и държава, която обединява последнитѣ. Одриското царство по времето на Ситалка по мощъ надминава Македония, а по пространство е било по голѣмо отъ континентална Елада. Сведения за населението по Струма имаме отъ 429 година, когато Ситалкъ, като съюзникъ на Атина излѣзълъ на походъ срещу Халкидическия п-въ и Македония. Подвластнитѣ му племена а г р и а н и и л е е и населявали долината на Струма около Горна Джумая и Симитлии, а с и н т и т ѣ — долината на Бутковската рѣка и по долна Струма. Херодотъ ни е оставилъ сведения за наколнитѣ жилища на тракитѣ по Струма.

Траkitѣ сж достигнали до голѣмо благосъстояние и култура, за което ни свидетелствуватъ открититѣ голѣми куполни гробници въ Дуванлии и Мезекъ, както и намѣренитѣ въ тѣхъ златни предмети, сребърни сждове, рисувани вази, които представятъ едни отъ най-художественитѣ предмети на старогръцкото златарско изкуство. Последнитѣ могатъ да се притежаватъ отъ богати и мощни владетели. Благосъстоянието се е облѣгало на природнитѣ богатства въ страната и на излишъцитѣ, предметъ на търговия съ чужди страни. Още Омиръ изтъква двата най-стари клона отъ старотракийския стопански животъ: земедѣ-

лието и скотовѣдството. Живуциътъ край рѣкитѣ сж изпользували риболова. Изпъкватъ и богове, покровители на земедѣлието и скотовѣдството, като Херосъ и др. Сребърнитѣ монети, сѣчени отъ племената по долна Струма въ началото на V вѣкъ пр. Хр., представятъ героя-прадѣдо на племето дерони, който пръвъ е укротилъ бикове, за да обработва съ тѣхъ земята. По Струма садѣли пшеница, просо и ечмикъ, който, споредъ, Нсевдо-Аристотеля, ималъ лошъ вкусъ и мирисъ. Тракийското вино се изнасяло съ кораби дори до Троя. Лозарство и овоцарство е вирѣло по Струма, бисалтитѣ отглеждали смокини и маслини. И тукъ садѣли конопъ и ленъ, необходимъ за облѣклото.

При римското владичество особено сж били населени мѣстата около минералнитѣ извори. Отъ намѣрения при с. Грамада надписъ въ 1868 г. се вижда, че Скаптопара, дн. Горна Джумая, е билъ важно търговско срѣдище. Въ пауталийскитѣ монети Струма алегорично е представена като богъ-мжжъ, който прѣска злато, плодове, класове жито, отъ което се вижда, че цѣлата долина се е славѣла съ изобилно плодородие.

Презъ време на римското владичество областъта се населявала отъ тракитѣ, обаче останали сж следи отъ римски строежи около минералнитѣ извори, отъ крепостни стени, надписи и пр. Като преходна областъ къмъ Кюстендилското поле и Пауталия, къмъ която административно се е числѣла, по долината е ставало движение, издигнали се търговски и пазарищни центрове, какъвто е билъ Скаптопара, разположенъ на близу до дн. Горна Джумая. Запазенитѣ надписъ отъ Скаптопара ни дава твърде ценни сведения за римското владичество на л-ва, и какъ то се е отразявало на лишеното отъ права и отрупано съ данъци селско население.

Въ стопанско отношение областъта била добре: плодородието ѝ било изразено на монетитѣ: богъ Стримонъ държи ладия, пълна съ житни класове и гроздове.

Славянскитѣ нашествия съвсемъ промѣнили етнографския ликъ на този край. Тукъ здраво заседнали племената, които по-късно обръщатъ погледи къмъ образуваната славяно-българска държава и тежнѣятъ къмъ нея. Това е дало поводъ на Крума да присѣдини долината на Струма и, по този начинъ, да влѣзе въ допиръ съ живуцитѣ край Вардара славяни. Каква голѣма опасностъ е представляло за Византия осъществяването на този планъ, се вижда отъ сериознитѣ мѣрки, които тя взема, като побързва да обяви война на българитѣ, която завършва съ катастрофата на Никифора въ Изг. Стара-планина.

По късно тази областъ съставя часть отъ българскитѣ земи и сподѣля тѣхната историческа сждба. Много спомени сж запазени у населението и до днесъ отъ епохата на Западното бъл-

1) Проф. Гавр. Кацаровъ. Произходъ и пръвъ разцвѣтъ на Одриското царство въ древна Тракия. Сп. „Училищенъ прегледъ“. год. XXXIII (1933), кн. 6.

гарско царство. Че населението тукъ е било българско и съ ясно народностно съзнание, се вижда при управлението на Хреля, владетел на Струмската област и ктиторъ на Рилския манастиръ. За да задоволи тежненията на населението и се освободи отъ сръбско върховенство, тъй като управлявалъ като намѣстникъ на сръбския кралъ Душана, Стефанъ Хрельо се сблизилъ съ византийския императоръ Ив. Кантакузинъ и, навърно подкрепенъ отъ него, се обявилъ за самостоенъ управителъ. Обаче, когато самиятъ Кантакузинъ потърсилъ помощъ и убѣжище при Душана, Хрельо наново трѣбвало да се подчини на Душана. За да избѣгне отмъщението на последния, той се покалугерилъ и прибралъ въ Рилския манастиръ, гдето и до днесъ съществува наречената на негово име кула.

Турското нашествие внася голѣми промѣни въ народностния съставъ на населението. Стратегическиятъ мѣста по долината на Струма били добре оценени отъ турцитѣ и, поради това, тукъ били доведени доста турци преселници. Българското население се отдрѣпнало по чифлицитѣ, селата и планинскитѣ области, като духовно се чувствувало обединено около Рилския манастиръ, който държалъ будно народностното съзнание до освобождението.

Мѣстното население, понесло голѣмъ икономически гнетъ, лишено отъ необходимитѣ условия за просвѣта, останало много назадъ въ културно отношение. Голѣмиятъ напливъ на население, придобило следъ войнитѣ отъ поробена Македония, повече податливо на култура, по-издигнато, ще допринесе за умственото и стопанско издигане на този край. Въ това отношение най-добре е поставена Св. Врачка околия, гдето на мѣстото на изселенитѣ турци се настаниха бѣжанци, на брой почти толкова, колкото сж били и мѣстнитѣ българи. (Първоначално население отъ 5990 д., придобили 5663 д.)

Отъ освобождението насамъ тѣзи три околии промѣниха народностния си съставъ. Турцитѣ масово се изселиха, дойде голѣмъ притокъ на бѣжанци, нѣкои отъ които като въ Петричъ, за втори пѣтъ бѣгаха отъ чуждо иго, тъй като следъ Букурещкия миръ бѣха настанени въ гр. Струмица.

Характерно е, че селищата въ отчетнитѣ околии сж крайно прѣснати. Въ цѣлата област липсватъ условия за възникване на голѣми села. По склоноветѣ на планинитѣ нѣма удобни мѣста за земедѣлие, селата се състоятъ отъ много махали. Тази разпрѣснатостъ е особено характерна за Г. Джумайско. Между осемтѣ околии въ царството, които наброяватъ повече отъ 200 колиби, спада и Г. Джумая (Габровска, Дрѣновска, Еленска и др. околии) съ 291 колиби. Колибитѣ и махалитѣ сж повече отъ селата въ Г. Джумайско и Св. Врачко. Въ Г. Джумайско на всѣко село се пада по 12-3 колиби.

Ето какъ се е увеличавало населението въ тритѣ околии :

	1926 г.	1934 г.
Г. Джумая	37985	42504
Петричъ	30129	34724
Св. Врачъ	34164	39779

Увеличението е 11·90% за Г. Джумайска, 15·24% за Петричка и 16·44 за Св. Врачка; значи и тритѣ околии стоятъ надъ срѣдното увеличение за България, което за периода 1926 г. до 1934 г. е 11·16%.

Градоветъ сж увеличили сжщо населението си, особено Св. Врачъ :

	1926 г.	1934 г.	%
Г. Джумая	9384	10028	6·86
Петричъ	8380	10121	20·78
Св. Врачъ	2780	4691	68·74

При преброяването въ 1920 г. Св. Врачъ е показаль 1533 ж. и въ периода до 1926 г. увеличението е било следователно 81·34%.

През последното преброяване той държи рекордно мѣсто, тъй като София съ предградията показва увеличение 41·66% и иде на второ мѣсто.

Въ околията има още единъ градъ, Мелникъ, който пъкъ държи рекордъ въ намаление населението си :

Въ 1926 г. е ималь 722 жители, въ 1934 — 548, намаление — 24·10%.

Общо населението въ тритѣ околии въ 1934 година е 117007 души, по 32·3 на кв. клм., когато срѣдната гжстота за страната е 59 души на кв. клм.

Споредъ преброяването въ 1926 година населението по народности се е разпредѣляло така :

О К О Л И И :

	Г. Джумая		Петричъ		Св. Врачъ	
	13954 м.	12485 ж.	10673 м.	9768 ж.	10726	9826
българи	4	2	—	—	—	—
руси	198	228	304	296	15	14
турци	223	236	150	167	192	170
цигани	19	21	—	1	—	—
румъни	1	3	—	—	—	—
гърци	61	69	—	—	1	1
евреи	2	—	—	—	—	—
арменци	270	257	14	13	127	105
др. неславяни						

Отъ тази таблица се вижда, че небългарскитѣ народности представятъ едно нищожно малцинство и че преобладаватъ българитѣ. Масово е изселването на турцитѣ отъ Св. Врачко. Прави впечатление числото на циганитѣ, прѣснати по селата и градоветъ; румънитѣ сж главно овчари: Тѣзи околии спадатъ къмъ Юго-западна България, която държи първо мѣсто въ страната по чисто българския си народностенъ съставъ.

Градове. Горна-Джумая. Още въ времето на тракитѣ около минералния изворъ сѣществувало селище Скаптопара, за което узнаваме отъ намѣрения при с. Грамада надписъ.

Въ края на VI вѣкъ тукъ се поселили славяни, които по-късно влѣзли въ състава на I българско царство. Следъ основаването на Рилския манастиръ градътъ и цѣлата област попадатъ подъ негово влияние, което се запазва до края на турското робство. Следъ турското нашествие българското население въ града е било изтрѣбено; българитѣ се прибрали по планинитѣ и по отдалеченитѣ отъ главнитѣ пѣтица села. Като градъ съ важно военно значение, билъ поселенъ съ турци, сигурно за да пазятъ прохода Осогово—Рила. Василъ Кънчовъ го бележи като турски градъ, който се нарича Йокари Джумая. Това име се споменава първомъ презъ 1502 година. Презъ 15 и 16 вѣкъ българитѣ въ града и нѣкои села били потурчени. Свирепи и жестоки турци не само измѣчвали населението, но нападали и разграбвали и манастирскитѣ имоти. Презъ XVIII вѣкъ градътъ вече е разположенъ по двата брѣга на р. Бистрица, турцитѣ населявали петъ махали, групирани около петтѣ джамии. Сѣществували и текеята, най-старото отъ които било на Бааларъ баши. Следъ упадѣка на турската държава, поради войнитѣ и епидемиитѣ, турцитѣ оредѣли много българскитѣ елементи нахлулъ въ града, заелъ се съ занаяти, търговия и обработване на тютюнъ, като населилъ квартала около черквата — Варошъ. Като пѣтъ на разложани, които се движели съ керванитѣ си съ памукъ за София — Ломъ — чужбина, Горна Джумая става не само търговски градъ, но и такъвъ за размѣна на духовни ценности. Като последица на стопанския разцвѣтъ се явява и откриването на българското училище, а въ 1840 година съ султанско ираде е построена и черквата. По-късно тукъ учителствували важни педагози, като Бисеровъ, който съставилъ ръкописенъ учебникъ — „Разговорникъ“ и „Писмовникъ“, Костенциевъ и др. При разрешение на черковния въпросъ градътъ попада въ Самоковска епархия. Презъ време на Априлското въстание дава жертви: Мите Марковъ, обесенъ въ самия градъ и Георги Измириевъ — въ Горна-Орѣховица. Градътъ преживява радоститѣ на свободата презъ време на руската окупация, но, по силата на Берлинския договоръ, наново подпада подъ турска власть. Всички единодушно решили да напуснатъ града въпрѣки съветитѣ на окупационнитѣ власти, и се прѣснали по различни градове на свободното отечество. Въ 1880 година тукъ нахълтали турци отъ Кръсна и още повече засилили турския елементъ.

Новата граница откъсва отъ Горна-Джумая селата на северъ, обаче като пограниченъ градъ той билъ издигнатъ като административенъ и воененъ центъръ, свързанъ съ Разлога, Царево село и Солунъ. Въ града се явяватъ и грѣцки търговци, а уредената Мелнишка митрополия претендира за духовното

владение на Горно-Джумайската кааза. Започнала се борба съ патриаршията отъ страна на основаната тогава черковна българска община, която отговаряла на нуждитъ на времето. Българитъ вземали връхъ и се присъединили къмъ Екзархията въ 1892 година при празнуването на „Св. Св. Кирилъ и Методий“. Заедно съ това се развива и учебното дѣло. Български училища се открили въ 34 села, които държали връзки съ града, особено при назначаване на учителския персоналъ. Наредъ съ просвѣтното движение върви и това за политическа свобода. Една година преди Илинденското възстание тука избухна Сърбиновското възстание, което обхваща и пограничните села на изтокъ отъ Горна-Джумая.

Отъ освобождението си, следъ Балканската война, градътъ напълно се е промѣнилъ. Отъ обикновенъ турски градъ съ тѣсни, криви улици съ надвиснали паянтови сгради, днесъ Горна-Джумая е хубавъ планиранъ градъ, който се разпростира на западъ, гдето нѣкога сж били зеленчуковитъ градини, изобилно напоявани отъ рѣката Бистрица. Следъ прекарването на дековилната линия презъ 1917 година, градътъ се свърза съ старитъ предѣли на царството, а следъ войнитъ увеличи населението си съ бѣжанцитъ и премѣстването на административнитъ власти отъ Струмица. Тогава почна уредбата на града, постройката на масивни обществени сгради, като кметството — триетажна сграда съ 26 магазини, прогимназията, както и частни къщи. Изобилно напояваното поле винаги се зеленѣе въ противоположностъ на околнитъ тѣжни оголени височини, чиито девствени гори сж унищожени отъ бравата, пожаритъ и козитъ на невежото турско население и управа. Въ това отношение има много да се прави: залесяване, засаждане съ тополи, които ще украсятъ изгледа на приятната нахълмена околностъ. Градътъ дължи съществуването си на полето, но голѣмо бждеще има използуването на минералнитъ води. Термалната зона е богата съ останки отъ римски зидарии, характерни тухли, отъ които се вижда, че тя е привлѣкла населението въ онѣзи времена. Турска постройка е „Шафа баня“, както и „Османко“, превърната на пералня. Водата отъ тази термална зона е отведена въ града за четири чешми и за „Чарши баня“. Срѣдната температура е 55° Ц., съ значителна радиева еманация, споредъ проучванията извършени отъ Софийския университетъ презъ 1928 г. Лѣкува ставенъ и мускуленъ ревматизъмъ и бжбренни камъни.

Общинското управление е приготвило проектъ за постройка на монументална баня съ най-модерни приспособления, хотели и пр. Обаче, има още много да се прави за общото благоустройство на града, докато ще могатъ да се привличатъ лѣтовници отъ по-далечни крайща и чужденци. Градътъ се водоснабдява чрезъ помпи, а и до сега не е прокарана канализация.

За нуждитъ на просвѣтата е направено доста. Има две

първоначални училища, прогимназия, както и смѣсена гимназия (следъ Ньойския договоръ тука се пренесе гимназията отъ Струмица).

А. Бешковъ сочи Г. Джумая като центъръ на Пиринския районъ; неговото бждѣще се опредѣля отъ централното мѣсто, което заема, като съобщителенъ вжзелъ къмъ югъ по долината на Струма и презъ Предѣлъ - въ долината на Места, още повече, ако се прекара проектираната желѣзница за Разлога. Отъ Св. Врачъ е отдѣленъ на 68.6 клм., отъ границата - на 87.5 клм.¹⁾

Св. Врачъ. Презъ Балканската война е ималъ 90 къщи съ 900 жители, днесъ е околийски центъръ съ повече отъ 1000 постройки съ 4691 жители. Минералнитѣ извори сж привлѣкли човѣка въ най-далечни исторически времена, а каменни колони, стара крепостна стена, зидъ съ дебелина до два метра, подземенъ каналъ отъ крепостята до прохода на р. Бистра, капище съ куполъ, говорятъ за римското владичество тукъ.

Градътъ се издигна следъ войнитѣ, обаче благоустройството му започна презъ време на войната, когато тукъ квартируваше втора армия. За нуждитѣ на войската сж направени доста постройки и банята. Издигнатъ е паметникъ на втора армия.

Горе, по наклона на невисокия хълмъ лаятъ нови сгради, тамъ е и училището. Голѣма прохлада, животъ и стопански блага носи р. Бистра. Особенѝ приятенъ е паркътъ съ вѣковнитѣ си чинари

Св. Врачъ има голѣмо бждаще и съ топлитѣ си извори се нарежда между лѣковититѣ мѣста въ тази областъ. Оттамъ, навѣрно, носи името си и града. Черквата е наименована на двама светци-лѣчители: Козма и Дамянъ. Температурата на нѣкои извори достига до 84 градуса Целзий.

Пазарищенъ центъръ на източната половина на Св. Врачка околия се явява с. Катунци.

Петричъ. Наблизо до днешния градъ, до с. Шарбаново се е намирало старото тракийско селище гр. Петра, столицата на медитѣ. Петричъ сподѣля сждбата на земитѣ по Струма. Презъ турското владичество българскиятъ елементъ билъ подложенъ на грѣцката пропаганда откъмъ Мелникъ. Изоставени, безъ връзка съ просвѣтнитѣ центрове, жителитѣ изпаднали въ крайно невежество. По бележитѣ на руския професоръ Григоровичъ, който е миналъ презъ 1844 г., българитѣ не сж имали ни черква, ни училище — били земеделци, прости орачи и копачи. По време на възраждането се пробужда народностното съзнание, което се калява въ голѣмитѣ борби съ гърцизма. Начало на българското училище е турилъ рилскиятъ монахъ Агапий въ 1873 г. Презъ време на общоевропейската война

¹⁾ А. С. Бешковъ. Стопанско-географско подѣление на България, София, 1934 г.

градътъ представя купища развалини. Днесъ е китенъ градъ съ хубави обществени постройки, приятно разположенъ по политѣ на Бѣласица. Изобилната подпочвена вода дава животъ на многолѣтни чинари, които сочатъ за старинността на града. Поставенъ въ величествената рамка на тритѣ планини—Пиринъ, Бѣласица и Огражденъ, Петричъ има приятенъ климатъ. Като че пролѣтътъ отъ тукъ започва да навлиза въ вѣтрешността на страната. По ската на Бѣласица ставатъ кестени, орѣхи, сочни смокини, ябълки и дюли.

Шосето за Струмица върви по политѣ на Бѣласица. Чинари, джбъ, увивни растения, показватъ климатъ преходенъ къмъ срѣдиземноморския. Надъ селото Ключъ се издига рѣтлина, историческата мѣстность, гдето, споредъ преданието, е станало ослѣпяването на Самуиловитѣ войници. Цѣлата мѣстность се нарича „Вадоочъ“, а въ името на с. Скрѣтъ се крие „скрѣбъ“, която е обхванала всички следъ нещастната битка.

Пѣтътъ за Мелникъ води по широкото пѣсѣчно корито на Мелнишката рѣка, обградено отъ високи отвесни, непроходими сипеи, пресѣчени на мѣста съ дълбоки долове. И колкото повече се навлиза нагоре, толкова повече развалини се срѣщатъ. Мелникъ е типична срѣдновековна крепость, отъ която може да се проникне отъ три страни. Градътъ е билъ седалище на мѣстни владетели при първото бѣлгарско царство; при Самуила — силна крепость, обсаждана отъ Василия II. Настаненитѣ тукъ при Иванъ Асена II грѣцки семейства турятъ здрава основа на гърцизма, който се закрепя съ вѣкове. Преди откриването на Габровското училище чрезъ тукашното елинско училище сж се старали да култивиратъ грѣцко съзнание у питомцитѣ. Неофитъ Рилски и Христаки Дупничанецъ сж минали презъ Мелнишкото грѣцко училище. Интересно е, че, подобно на Атонъ, Мелнишко е било срѣдище на аскетизъмъ: въ околността е имало повече отъ 40 черкви.

Пустѣятъ днесъ къщитѣ съ дълбокитѣ, хладни зимници, въ които се е пазѣло прочутото мелнишко вино; тѣжни сж останкитѣ отъ нѣкогашното пазарище, гдето магазинитѣ сж прѣщѣли отъ стоки, финна манифактура, колониалъ и др. Не скѣрцатъ насамъ кола и не прииждатъ селяци въ културния центъръ. А тъкмо условията, които сж спомогнали за издигането на града въ срѣдновековието, съставятъ днесъ неговата слабость. Разположенъ всрѣдъ тѣзи урви, гдето слънцето изгрѣва часове следъ като е облѣло околнитѣ височини и полета, той е осжденъ на загиване, нѣма начинъ да му се даде новъ тласкъ за животъ, да му се възвърне предишния стопански разцвѣтъ.

Мѣрки за стопанското издигане на областъта по срѣдна Струма. Силното обезлесяване на басейна на Струма се отразява въ стихийно прииждане на високи води, засипване, затлачване, заблатьяване ценни имоти, а като последица и ширене

на маларията. Ясно е, че трѣбва да се вземат мѣрки за урегулируване водитѣ ѝ, както и за правилното имъ използване. Че трѣбва да се бърза, че работата не търпи отлагане се видѣ презъ есенята при поройното прииждане на Градевската рѣка; чиито води залѣха жилищата на работниците отъ безработната група, която поправяше пътя Симитлии — Разлогъ. Вънъ отъ сѣжпитѣ човѣшки жертви, водитѣ сж отнесли и засипали ж. п. линия Горна Джумая—Симитлии, но още по-годѣма е повредата между Симитлии—Св. Врачъ. На първо мѣсто трѣбва да се прояви грижа къмъ запазване на горитѣ, защото въ изсѣченитѣ и лошо стопанисвани гори липсва горската настилка, която поглъща падналия валежъ и препятствува бързото събиране на водата.

Презъ вегетационния периодъ валежитѣ по долините сж слаби и недостатъчни при наличността на сгоденъ климатъ и съответни почви за отглеждане на южни култури. Ето защо, още презъ робството населението тукъ е отводнявало и напоявало макаръ и малки пространства, доста примитивно. Отъ направенитѣ проучвания отъ Отдѣлението за водитѣ при Министерството на земедѣлието се правятъ следнитѣ констатации:

Липсват голѣми води, годни за масово, организирано напояване, подхранвано отъ язовирове. Въ басейна сжществуватъ долини и ценни полета, които могатъ да се напояватъ отъ текущитѣ води на Струма и притоцитѣ ѝ било гравитачно било чрезъ помпи. За постигането на това; за спечелване нови площи за обработване, трѣбва да се образуватъ синдикати да се привлѣче населението, като държавата харчи помалко, като осигурява кредитъ и дава персоналъ. У бедното население (съ имоти съ срѣденъ размѣръ отъ 15 до 20 декара, за нормалното сжществуване на което сж потрѣбни наложителни мѣрки за получаване максималенъ добивъ отъ обработваемата площъ) съ участието въ синдикатитѣ ще се насади съзнанието, че обектитѣ сж негово дѣло. Съ създаденитѣ синдикати, 13 на брой, на обща стойностъ 55 мил. лв., се цели да се отбиятъ водитѣ на Струма и притоцитѣ ѝ за напояване полскитѣ имоти; чрезъ отводнителни мрежи да се подобрятъ заблатенитѣ и замочурени мѣста, като се подобрятъ хигиеничнитѣ и здравни условия на селищата; чрезъ корекции да се спасятъ отъ заливане ценни крайбрѣжни имоти. Чрезъ подобрене на воднитѣ централи да се гарантира ефтина, обилна и сигурна енергия, която да бжде въ услуга на общото стопанско развитие на тритѣ околии. Предстои образуването на воденъ синдикатъ за подържане отводнителнитѣ работи въ Петричко съ срѣдствата на Рокфелеровата фондация.

Въ строежъ сж отъ 10 ноемврий 1929 г. сѣоржженията на Воденъ синдикатъ „Пиринъ“, околия Св. Врачъ. Ще струватъ 10 милиона лв. и ще се завършатъ следъ 6 години. Миналата година сж поливани 2059 дек. тютюнъ, памукъ и зеленчукови градини. 2) Воденъ синдикатъ „Изворъ“, с. Петрово, Св. Врачъ,

отъ 1931 г., съ съоръжения за напояване около 10 хил. декара. Тъ ще струватъ 5 мил. лв. и ще се завършатъ следъ 6 години. Миналата година е поливалъ 2385 дек. тютюнъ и царевица. 3) Воденъ синдикатъ „Струменщица“, образуванъ на 6 юлий, 1925 год. Съоръженията му ще струва 7 мил. лева и ще се завършатъ следъ 5 години. Полива 4540 дек. тютюни и царевица въ землището на Петричъ и с. Коларово.

Въ проектъ сж и други централи въ Горна Джумая, Св. Врачъ и др. Въ тритѣ околии сж пресушени 21000 дек. заблатени мѣста.

По отношение водоснабдяването на селата, подържане и постройка на пѣтищата, както навсѣкжде, така и тукъ се използва труда на трудовацитѣ. Презъ сезона работи една група отъ 50 трудоваци.

Днесъ, когато се взематъ мѣрки да се преодолѣе стопанската криза, трѣбва да се избѣгва едностранчивостта на земеделското производство. Земеделската катедра въ Г. Джумая си поставя за задача да рационализира земеделскитѣ стопанства, да бждатъ разнообразни и пригодни за днешнитѣ нужди на живота и пазара.

Споредъ изработения отъ нея планъ предстои следното: Ограничение тютюнопроизводството само съ по-добри качества.

Увеличение фуражнитѣ растения — фий, експарзета, за да се подкрепи скотовѣдството.

Производство на памукъ.

Подобрение скотовѣдството, чрезъ осигуряване фуражъ и въвеждане расови разплодници.

Засаждане ранни и късни сортове десертно грозде.

Много пустѣющи мѣста край Струма да се превърнатъ въ черничеви градини, за да се разшири бубарството.

Засилване производството на ранъ зеленчукъ.

Организиране птицевѣдството и кооперативна продажба на яйцата.

При гарантирана паша на пчелитѣ да се застѣпи модерно пчеларство.

Да се довърши облагородяването на диви дръвчета, прѣснати въ обществени и частни имоти.

Въ това отношение вече е направено доста съ засаждане на американски лозя, овощни градини, постройка на тютюневи сушилни, курници и др. стопански постройки.

Чрезъ курсове и сказки да се събуди интересътъ на населението къмъ нововвѣденията въ земеделскитѣ стопанства.

И накрай пакъ изпква въпросътъ за пазаритѣ. Границата откъсва долното течение на Струма отъ сръдното и горното, което обстоятелство, естествено спѣва стопанското развитие на областта, която е ориентирана къмъ морския брѣгъ; границата представя непреодолима прѣчка и за културното ни и политическо разпространение къмъ югъ.

LA VIE ÉCONOMIQUE DANS LA VALLÉE DU COURS MOYEN DE LA STROUMA

(Résumé)

Tout d'abord en Allemagne, et depuis une vingtaine d'années dans beaucoup d'autres pays, on a adopté le principe de mettre l'étude de son pays natal à la base de toute connaissance. Quand on arrive à la connaissance de son pays natal, on arrivera aussi à la connaissance de soi-même, parce qu'on est infailliblement lié à la nature. Des influences multiples s'exercent de tous côtés sur l'homme moderne — produit du milieu que la nature lui a réservé.

Conformément à la division administrative récente de la Bulgarie, une partie du département de Pétritch, notamment la vallée du cours moyen de la Strouma, a été incorporée au département de Sofia. Cette vallée constitue une partie du paysage Macédono-Rhodopien, qui est un paysage bulgare méridional. D'autre part, la vallée de cette rivière offre une voie de communication important reliant le centre de la péninsule — la plaine de Sofia — au littoral de la Mer Egée.

Au point de vue du climat, la région que nous étudions doit être classée parmi les régions de la péninsule qui sont influencées par la Méditerranée et qui possèdent un climat méditerranéen transitoire. La ville de Pétritch est celle qui possède la température moyenne annuelle la plus élevée — 13·4⁰, contre 12⁰ pour la Bulgarie.

La végétation naturelle, ainsi que les plantes agricoles, se trouvent en harmonie parfaite avec le climat et la situation géographique de la région.

La région abonde en sources minérales, en houille et autres minerais.

Le climat est favorable aux cultures les plus variées, mais l'état de la culture agricole offre un tableau peu satisfaisant: propriétés foncières morcelées, éloignement des domaines, ignorance de la population, défaut de culture agricole, labourage primitif de la terre, défaut d'engrais naturels, prix trop élevés des engrais artificiels, tout contribue à une exploitation extrêmement irrationnelle du sol.

Les céréales, en premier lieu le seigle, occupent une superficie considérable, mais la récolte n'offre que le tiers ou même le quart de la quantité nécessaire à la subsistance de la population.

Cependant, les trois districts — celui de Gorna Djoumaïa, de Svéti Vratch et de Pétritch, sont également producteurs de plantes industrielles, en premier lieu de tabac. Par ses qualités et son prix, ce tabac est classé directement après nos meilleurs tabacs. Son prix est de 30·04 léva à Ardino, de 19·8 léva à Svéti Vratch,

contre le prix moyen de 17·23 léva pour toute la Bulgarie (en 1933/34).

Parmi les plantes oléagineuses, le sésame trouve des conditions favorables à Pétritch et à Sv. Vratch, surtout dans ce dernier district.

Les mêmes districts sont les producteurs les plus importants du pavot dans notre pays (78·15⁰/₀ de la surface ensemencée).

Le coton représente une culture avantageuse, et ses plantations deviennent de plus en plus considérables, surtout dans le district de Sv. Vratch.

L'arachide trouve aussi des conditions favorables. La culture du tournesol est comparativement moins répandue.

Le défaut des céréales est recompensé par les plantes oléagineuses et industrielles qui représentent presque la moitié des revenus de la population.

Le district de Sv. Vratch était renommé avant la guerre mondiale par ses vignes, mais par suite du phylloxéra beaucoup de vignes ont été déracinées. Actuellement c'est la culture des vignes produisant des vins de dessert qui attire l'attention. Les autres cultures agricoles ont peu d'importance.

En général, ces trois districts possèdent des forêts et, dans des conditions favorables, pourraient exporter du bois à construire du côté de Salonique.

L'élevage est effectué sous une forme extensive. La perte du marché de Salonique a eu une influence facheuse, ainsi que le manque de pâturages et de fourrages en grains.

Les conditions favorables au développement de l'industrie n'existent pas.

La vallée du cours moyen de la Strouma, peuplée depuis les temps les plus reculés, donne actuellement accueil à une population purement bulgare.

Les quatre villes qui sont situées dans la vallée offrent des conditions de développement très différentes. Gorna Djoumaïa a le privilège d'être le centre du croisement des chemins. Sv. Vratch se caractérise par l'accroissement très rapide de sa population et par les cultures très variées de ses champs. Melnik est en pleine décadence. Pétritch est en train de renaître des ruines de la guerre, mais son développement économique est entravé par la proximité des frontières.

Pour conclure, on passe en revue les mesures prises par les organes compétants du gouvernement pour le développement économique de la région, ainsi que le programme tracé à cet effet.

A. Monedjikova